

HARPUTLU
RAHMÎ

TUHFE-İ DOSTÂN ŞERH-İ BOSTÂN

(BOSTAN ŞERHİ)

HAZIRLAYAN: SERAP DENİZMEN

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2023, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 281

Edebiyat: 137

ISBN 978-625-8371-92-5

Sertifika No: 52315

Birinci Baskı: İstanbul, 2023

Yazar:

Harputlu Rahmî

Hazırlayan:

Serap Denizmen

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Baskı Hazırlık:

DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.

(Sertifika No: 46519)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Harputlu Rahmî

Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân (Bostan Şerhi)

Hazırlayan: Serap Denizmen (Dr.)

İstanbul : DBY Yayınları, 2023.

512 s. ; 15,0 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 281)

ISBN 978-625-8371-92-5

1- Edebiyat 2- Bostan Şerhi

Bu kitap, 19.12.2022 tarihinde Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatlar Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Ahmet Karataş danışmanlığında tamamlanan "Harputlu Rahmî Efendi'nin Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân Adlı Eseri" başlıklı doktora tezinin gözden geçirilmiş ve güncellenmiş hâlidir.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

Tel.: +90 212 526 98 06

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

İçindekiler

Önsöz 7

Giriş 9

BİRİNCİ BÖLÜM

Harputlu Rahmî Efendi'nin Hayatı ve Eserleri 19

1.1 Hayatı 19

1.2 Edebî Şahsiyeti 22

1.3 Eserleri 24

1.3.1. Dîvânı 24

1.3.2 Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân / Şerh-i Bostan 26

1.3.3 Dîvân Dışında Kalmış Şiirleri 26

İKİNCİ BÖLÜM

Rahmî Efendi'nin Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân'ı 27

2.1 Yazılış Sebebi 27

2.2 Eserin Adı ve Yazılış Tarihi 29

2.3 Tercüme ve Şerh Yöntemi 29

2.3.1 Başlıklar 32

2.3.2 Beyitler 41

2.3.3 Çeşitli Kaynaklardan Yapılan İktibaslar.....	42
2.3.3.1 Âyetler.....	42
2.3.3.2. Hadisler	43
2.3.3.3 Darb-ı meseller	49
2.3.3.4 Sufilere Ait Vecizeler	50
2.3.3.5 Müstakil Mısralar ve Beyitler	51
2.2.3.6 <i>Tibyân-ı Nâfi</i> ’den İktibaslar	55
2.3.4 Tercüme Edilen Metinden Farklılıklar.....	56
2.4 Eserin Muhtevâsı	67
2.4.1 Eserdeki Konu Başlıkları ve Özeti.....	69
2.5 Eserin Kaynakları.....	92
2.6 Eserin Dil ve İmla Özellikleri.....	96
2.6.1 <i>Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân</i> ’ın Dili	96
2.6.2 İmla Özellikleri	98
2.7 Bostan’ın Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler İçinde <i>Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân</i> ’ın Yeri.....	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Nüsha Tavsifi ve Tenkitli Metin	103
3.1 Nüsha Tavsifi.....	103
3.2 Transkripsiyon Sisteminde Takip Edilen Usûl.....	103
3.3 Transkripsiyon Alfabeti.....	106

TUHFE-İ DOSTÂN ŞERH-İ BOSTÂN

Tenkitli Metin	107
Sonuç	485
Sözlük	489
Kaynaklar	505

Önsöz

*Yâd eyledikçe hep selefin nîk-nâmını
Senden de böyle bir kalacak yâdigâre bak*
Rahmî

Sa‘dî-i Şîrâzî *Bostan*’ı dostlarına bir armağan vermek amacıyla kaleme almıştı. Yazdığı eserin tüm İslam coğrafyasına yayılarak doğru klasikleri arasına gireceğini, asırlarca okunacağını, çeşitli dillere çevrilip etrafında bir tercüme ve şerh literatürü oluşacağını acaba hayal etmiş miydi? Sorunun cevabını bilmek mümkün değil ancak görebildiğimiz gerçek şudur ki *Bostan* hâlâ canlılığını koruyan bir eser olmaya devam etmektedir.

Osmanlı döneminde çeşitli şair ve müellifler *Bostan*’daki hikayelerden bazılarını seçerek tercüme ettiler. Sürûrî ise *Bostan*’ın tamamını şerh eden ilk şârih oldu. Aynı zamanda Kanûnî Sultan Süleyman’ın oğlu Şehzade Mustafa’nın hocası olan Sürûrî, bahsedilen şerhi Şehzade’nin isteği üzerine kaleme aldığını ve eserin dili Farsça olduğu için şerhi de Farsça yazdığını söyler. Şehzade’nin vefatıyla ikbal kaybeden müellifin *Bostan* şerhi ne kendi zamanında ne de sonraki yıllarda pek rağbet görmedi. Türkiye genelindeki yazma eser kütüphanelerinde çok az sayıda bulunan bu şerhi bazı müellifler ve şârihler -başta Sûdî-i Bosnevî- hatalı açıklamalar barındırması sebebiyle eleştirmiştir.

Farsça kelime ve remizlerin şerhinde bazı kusurları olsa da Sürûrî, *Bostan*'ın marifet ve hikmet boyutunu açıklamaya gayret etmişti. Bu çaba yıllar sonra Harputlu dîvân şairi Rahmî Efendi tarafından fark edildi. Farsçaya bihakkın vakıf olan Rahmî Efendi şerh usûlündeki bu inceliği gördü ve eseri Türkçeye tercüme/şerh etmeye karar verdi. Gerekli bulduğu kısımlara çeşitli izahlar getirerek eserine telif özelliği kazandıran Rahmî Efendi dostlarının ricası üzerine bu işe giriştiğini söyleyerek şerhinin adını *Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân* koydu. Rahmî'nin vefatıyla beraber eserin ismi zihinlerden silindi ve bibliyografik kaynaklarda sadece şairin bir *Bostan* şerhi yazdığı ancak bastıramadığı bilgisi paylaşıldı.

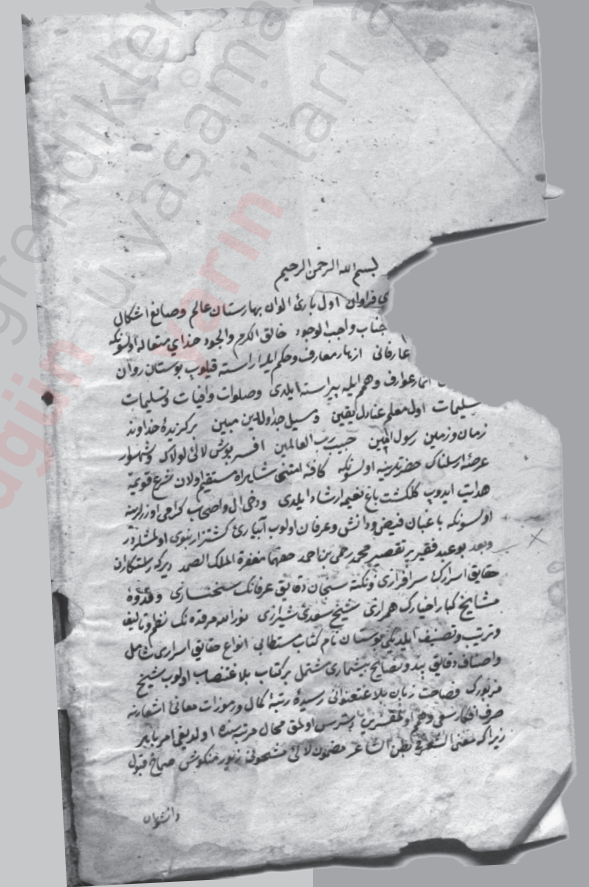
Elinizdeki çalışmanın konusunu teşkil eden *Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân* 1989 yılında sahraf Hilmi Mert Türkmen'den satın alınarak Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'na dahil olmuştur. En büyük gayreti hayırla yad edileceği faydalı bir eser bırakmak olan Rahmî Efendi'nin yıllar sonra okuyucu ile buluşan *Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân*'ın kısa serencamı böyledir. Bilemediğimiz bir nedenden ötürü şerhini bastıramayan Rahmî Efendi'yi bu vesile ile rahmetle anıyor ve ruhunun şâd olmasını diliyorum.

Çalışmamı hazırlarken kaybolmadan yürümemi sağlayan, rehberlik edip yol gösteren Prof. Dr. Ahmet Karataş'a müteşekkirim. Farsça hususunda her daim yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Necdet Tosun'a teşekkürü borç bilirim. Beni bugünlere getiren ailemin desteği olmasaydı bu eser kisve-i taba bürünemezdi; onlara da gönülden şükranlarımı arz ederim. Bu zaman zarfında her türlü sevinç ve kederimi paylaşan yol arkadaşlarım Arş. Gör. Betül Eser, Beyza Çakır ve Rukiye Kaymakçı'ya teşekkür etmekten mutluluk duyuyorum.

Serap DENİZMEN
İstanbul, 2023

TUHFE-İ DOSTÂN ŞERH-İ BOSTÂN

Tenkitletli Metin

Tuhfe-i Dostān Şerḥ-i Bostān
Terçeme-i Şerḥ-i Sürürī
Eşer-i ḥāme-i Meḥmed Raḥmī bin Aḥmed

[1^b] Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

...¹ firāvān ol Bārī-ī elvān-ı bahāristān-ı 'ālem ve Şāni'-i eşkāl-i ... cenāb-ı Vācibü'l-vücūd Ḥāliḳü'l-keremi ve'l-cüd Ḥudā-yı müte'āle olsun ki ... 'ārifāni ezḥār-ı ma'ārif ü ḥikem ile ārāste kılıp bostān-ı revān-ı ... eşmār-ı 'avārif ü himem ile pīrāste eyledi ve şalavāt u āfiyāt u teslīmāt ... [te]slīmāt ol mu'allim-i 'anādil-i yakīn ve mesāl-i cedāvil-i dīm-i mübīn, bergüzide-i ḥudāvend-i zamān u zemīn, Resūl-i emīn, Ḥabīb-i Rabbü'l-ālemīn, efser-püş-i le'ālī-i levlāk ve şehsuvār-ı 'arşa-i erselnāke ḥazretlerine olsun ki kāffe-i ümmetini şāhrāh-ı müstakīm olan şer'-i ḳavīye hidāyet edip gülgeşt-i bāğ-ı na'īme irşād eyledi ve daḫī āl ü aşḫāb-ı kirāmı üzerlerine olsun ki bāğbān-ı feyz ü dāniş ü 'irfān olup ābyārī-i kiştzār-ı nebevī olmuşlardır. **Ve ba'd** bu 'abd-i faḳīr-i pūr-taḳşīr **Meḥmed Raḥmī bin Aḥmed** ḥaffehümā mağfīretü'l-meliki'ş-şamed der ki: Rāst-kārān-ı ḥaḳāyīḳ-ı esrārīn ser-efrāzı ve nükte-sencān-ı deḳāyīḳ-ı 'irfānīn suḥān-sāzı ve ḳıdve-i meşāyīḳ-ı kibār-ı aḫyārīn hem-rāzı Şeyḫ Sa'dī-ī Şīrāzī nevverallāhu

¹ Yazmanın ilk sayfasının bir kısmı eksiktir. Bu sebeple okunamayan kelimelerin yerine üç nokta “...” konmuştur.

merķadehunıñ nazm u te'lif ve tertib ü taşnif eylediği *Bostān* nām kitāb-ı müstetābı envā'-ı ḥakāyık-ı esrārī şāmil ve eşnāf-ı deķāyık-ı pend ü neşāyih-i bī-şumārī müstemil bir kitāb-ı belāgat-nişāb olup şeyḥ-i mezbūruñ feşāḥat-i zebān-ı belāgat-ünvānı resīde-i rütbe-i kemāl ve rumūzāt-ı me'ānī-i eş'ārına şarf-ı efkār-ı sa'y ü himem olmaqsızın destres olmak muḥāl mertebesinde olduğu emr-i bāhir; zīrā ki ma'nā'-ş-şī'r fi baṭniş'-şā'ir mażmūn-ı le'ālī-i meşḥūnu zīver-i mengūş-ı şimāḥ-ı kabūl-i [2^a] dānişverān-ı debistān-ı ḥikem ve maķbūl-i sebaķ-ḥ'ānān-ı ma'ārif ü himem olmağın kitāb-ı mezbūru merḥūm-ı fāzıl Sürūrī luğat-i Fārisiyye ile şerḥ etmiş ise de fe-emmā ki zebān-ı Fārisiyyede behresi olmayan şerḥ-i mezkūrdan fāidemend olmayacağı zāhir ü nümāyān olmağla bu 'abd-i zelil ü kalilü'l-biḍā'adan şerḥ-i mezkūruñ lisān-ı Türkīye tercemesini ba'z-ı ihvān-ı dīn ve ḥullān-ı muḥibbīn iltimās eylemegin “ḥazeren 'ani'l-muḥālefeti ve ravmen li-şümülü'l-fāideti ve'l-menfa'ati müste'men bi'llāhi ve mütevekkilen 'ala'llāhi”¹ tercemesine ḥāme-keş-i şāḥife-i āgāz olundu. Velikin Sürūrī merḥūmuñ dībācesinde mu'terif olduğu vech üzere şerḥ-i mezkūrunda kemāl-i iktişār u ihtisārı ihtiyār eylediginden ekşer maḥalleri keşf ü beyāna muhtāc ve bast-ı maķāl ü itnāb-ı suḥanı da mukteżi olduğundan sādece terceme 'ibāresiyle iktifā olunmayıp karā'in-i sibaķ ve siyaķ-ı ebyāt-ı *Bostān* ile ḥāşıl-ı me'āl-i me'ānī beyān olundu ve bu kitāb daḫi *Tuhfe-i Dostān Şerḥ-i Bostān* nāmıyla benām oldu. Vallāhu'l-muvaffıķu li'ş-şavāb ve ileyhi'l-merci'u ve'l-me'āb.² Bu **daḫi** ma'lūm ola ki Şeyḥ Sa'dī nevverallāhu merķadehu 'amelen bi'l-ḥadīşī'l-meşḥūr kitābını evvelā besmele ile bed' eylemeyip taḥmīde şūrū'unda lafz-ı ḥamd ile ibtidā etmeyip belki izḥār-ı şifāt-ı kemāl ve ityān-ı mā yuş'iru bihi't-ta'zīm ile ḥamd ü şenāyı kaşd ederek dedi. *Be nām-ı Hudāvend-i cān-āferīn / Suḥan goften ender zebān-āferīn*. Maḥsūl-i beyt: Cān yaradıcı ve lisān-ı insānda

¹ “(Bu ricāya) muḥālefet etmekten sakınarak, bu işin kuşatıcı faydası ve menfaatinı dileyerek, Allah'a dayanıp, tevekkül ederek”

² “Allah doğruya ulaştırandır; kendisine dönülecek ve sığınılacak yegāne varlık O'dur.”

nutķu ḥalk edici Hudā-yı müte'ālīñ nāmıyla bu kitāb-ı *Bostān*'ı bed' edip başlarım. *Hudāvend-i baḥşende-i dest-gīr / Kerīm-i ḥaṭā-baḥş-i pūziş-pezīr*. Maḥsūl-i beyt: Ol bir Hudāvend ki vāhibü'l-'aṭāyā ve dest-gīr-i berāyādır ve bir Kerīm'dir ki günāḥkārların ḥaṭālarını 'afv u mağfired edip 'özürlerini kabūl edicidir. *Azīzī ki her k'ez dereş ser bitāft / Be her der ki şud ḥiç 'izzet neyāft*. Maḥsūl-i beyt: Ol Hudā-yı lā-yezāl bir 'azīzdır ki her kimse ki anıñ kaḫısından baş çevirdi ya'nī i'raż etdi kaḫı kaḫıya gittiye ḥiç 'izzet bulmadı ya'nī Mevlā-yı müte'ālīñ dergāh-ı 'izzet-penāhın terk edip me'āza'llāhi te'ālā ḍalālet ü ḥüsrānda kalıp 'abede-i ašnām ve sā'ir ehl-i ḍalāl ḡabāvetleri sebebiyle [2^b] zāhib oldukları meżāhib-i baṭıla vü ebvāb-ı 'ātılalarda şeref ve 'izzet bulmayıp belki zillet ü ḥaķāret ve ḥasret ü nedāmetde kaldılar. *Ser-i pādīşāḥān-ı gerden-ferāz*. Cebbār ve mütekebbir olan pādīşāḥların başları. *Be dergāh-ı ü ber zemīn-i niyāz*. Ḥaķḫ te'ālānıñ dergāh-ı 'izzetinde ḥācet ve tazarru' zemīni üzeredir. Murād: Cebbār ve mütekebbir pādīşāḥlar daḫi sā'ir 'avāmm u nas gibi zāt-ı şamedāniyyesine muhtāc olup her bir mer'ib ü ümniyelerini Mevlā'ya 'arż edip dergāh-ı ma'nevīsinde ser-be-zemīn-i niyāz olurlar. *Ne gerden-keşān rā bigīred be fevr*. *Gerden-keş*, *gerden-firāz* gibi mecāzen mütekebbir ve cebbār pādīşāḥ ma'nāsındır. Ma'nā: Demekdir ki ol bir Hudā-yı bī-zevāldır ki mütekebbir ve cebbār olan mülük u pādīşāḥların 'uķūbetlerinde ta'cīl etmez. *Ne 'ozr-āverān rā birāned be cev*. Ya'nī bi-ḥasbe'l-beşeriyye seyyi'e ve günāḥı mürteķib olup bā-tevfıķ-i Yezdānī tevbe vü inābet ve 'özr edenleri dergāhından cevrlle sürmez belki 'afv u mağfired edip 'özürlerini kabūl eder. *Ve ger ḥışm gīred be kirdār-ı zişt*. Mürteķib olup işledigīñ 'amel-i kaḫı sebebiyle eger ḥışm u ḡaḫab ederse. *Çu bāz-āmedī mācerā der-nuvişt*. Çünkü işledigīñ 'amelden rücu' edip dergāh-ı 'izzetine teveccūḥ ü istiḡfār edesin, defter-i me'āşīye ḥaṭṭ çekip günāḥların 'afv eyler. *Du kevneş yekī kaṭre der baḫr-i ilm*. İki cihān Ḥaķḫ te'ālānıñ baḫr-i ilmüne nisbetle kaṭredir. *Guneh būned u perde pūşed be ḥilm*. 'Abd-i müznibiñ işlediği günāḥı görür ve bilir velikin ḥilmiyle setr eder. Beşerde bu vechle ḥilm yokdur zīrā ki. *Eger bā peder ceng cūyed kesī*. Eger bir kimse

pederiyle ceng ü huşümet eyleyip emr ü nehyine muhâlif ‘amelde bulunsa. *Peder bî-gumân hışm rāned besī*. Pederi şeksiz çok hışm u gāzab eyler. *Ve ger hıış rāzī nebāşed zi hıış*. Ve eger bir hışım kendi akrabāsından birinden rāzī vü hoşnūd olmasa. *Çu bīgānegāneş birāned zi pīş*. Ol hoşnūd olmadığı qarībini ecnebī-i diyār kimesneler gibi huşūrundan sürer. *Ve ger bende çābuk nebāyed be kār*. Ve eger bir kul ve köle efendisiniñ emrinde sür‘at-i imtişāl etmese. *‘Azzeş nedāred hudāvendigār*. Şāhib-i ‘amel olan efendisi bende-i merķūmu ‘aziz tutmaz. *Ve ger ber refīkān nebāşī şefīk*. Ve eger eşnā-yı seferde refīkāya şefkat ve muhabbetli [3^a] olmaz iseñ. *Be ferseng bigrīzed ez tu refīk*. Refīkleriñ sendeñ bir fersah yer ırağa kaçarlar. *Ve ger terk-i hizmet kuned leşkerī*. Ve eger bir ‘asker pādīşāhıñ emrine muhâlif ve terk-i hizmet eylese. *Şeved şāh-ı gerden-keş ez vey berī*. Şehinşāh-ı mu‘azzam ol ‘askerden berī olur ya‘nī bir daħi ol ‘askere i‘tibār etmez. *Velīkin Hudāvend-i bālā vu pest*. Velīkin āsumān u zemīniñ şāhibi ve ‘ulviyyāt u süfliyātıñ māliki olan İzed-i te‘ālā. *Be işyān der-i rızk ber kes nebest*. ‘Āşileriñ günāhları sebebiyle rızk çapısını bir kimesne üzerine sedd etmedi; belki ‘āşileriñ daħi rızkını verir. *Edīm-i zemīn sofrā-i ‘ām-ı ü st*. Yeryüzü ol Rezzāk-ı müte‘ālīñ sofrā-i ‘āmmıdır. *Berīn h‘ān-ı ne‘mā‘ çī duşmen çī dūst*. Bu ni‘metleriñ sofrası üzerinde dost düşmen fark olunmayarak cümlesi mütene‘imlerdir. Ba‘z-ı nüshada *ne‘mā‘* yerine *yā-yı tahtāniyye* ve *ğayn-ı mu‘ceme* ile *yağmā vāķi‘* olmuşdur. ‘Umūm-ı ni‘met olmasına bu daħi münāsibdir. *Ve ger ber cefā-pīşe biştāftī*. Ve eger Hakk te‘ālā bir zālīm ü gaddār ve cefākārıñ kahr u ihlākinde ta‘cīl edeydi. *Ki ez dest-i kahreş emān yafī*. Ol Hudā‘nıñ dest-i kahrından kim emān bulurdu ya‘nī bir kimse halāş olamazdı. Zīrā ki Kur‘ān-ı kerīmde buyurmuşdur: *وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ* **el-āyet**. *Berī zāteş ez tuhmet-i zidd u cins*. Zāt-ı şamedāniyyesi zidd u cins töhmetinden berīdir; fe-keyfe ki zidd u cinsi olmağ. *Ġanī mulkeş ez tāt-at-i cinn u ins*. Mülk-i ilāhīsi tāt-at-i ins ü cinndeñ Ġanīdır ya‘nī tāt-at-i enāma ihtiyācı yoğdur.

¹ “Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, orada hiçbir canlı bırakmazdı.” en-Nahl 16/61.

Kaynaklar

- ACLÜNÎ, *Keşfü'l-hafâ* (thk. Şeyh Yusûf b. Mahmud el-hâc Ahmed), I-II, Dimaşk 2000.
- AÇAR, Bedriye Gülay, “İki Şerh Arasında: Sûdî ve Şem‘î'nin Bostân Şerhlerindeki Şerh Tekniğine Mukayeseli Bir Bakış”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, LVII/57 (2017), s.1-15.
- , *16. Yüzyıl Şârihlerinden Sûdî-i Bosnevî ve Şerh-i Bostân'ı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, doktora tezi, 2018, Sakarya Üniversitesi SBE.
- , “Sûdî-i Bosnevî'nin Ölüm Tarihi Meselesi”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (The Journal of Social and Cultural Studies)*, II/4 (2016), s. 185-196.
- AHMED HAYATÎ EL-ELBİSTÂNÎ, *Şerh-i Tuhfe-i Vehbî*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazma Eserler, 36833.
- AKKUŞ, Metin, “Metin Şerhi Geleneği Tarlan Mektebinden Halûk İpekten'e”, *Yedi İklim*, IV/32 (Kasım 1992), s. 67-68.
- AKÜN, Ömer Faruk, “Sürûri”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1979, XI, 249-250.
- ALÎ AHMED ABDÜLÂL ET-TAHTAVÎ, *Bida: es-sufiyye ve'l-kerâmât ve'l-mevâlid*, Beyrut 2000.
- ALÎ B. SULTÂN MUHAMMED EBÛ'L-HASEN NÛRÜDDİN EL-HEREVÎ EL-KÂRÎ, *el-Maşnû' fi ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevzû' (el-Mevzû'âtü's-sugrâ)*, Beyrut 1398/1978.
- ATA, Ramazan, *Osmanlı Kaynaklarına Göre 1839-1841 Arası Osmanlı-Mısır İlişkileri ve Düvel-i Muazzama*, doktora tezi, 2011, Ankara Üniversitesi SBE.
- ATALAY, Mehmet, “Zahîr-i Fâryâbî”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2013, XLIV, 87-88.
- ATİLA, Mustafa, *Muslihuddîn Mustafâ Sürûri Şerh-i Dîvân-ı Hâfiz (İnceleme, Metin, Sözlük)*, doktora tezi, 2019, Dicle Üniversitesi SBE.

- AVCIOĞLU, Gamze Gizem, *Sa'dî-yi Şîrâzî'nin Hayatı, Eserleri ve Türk Edebiyatındaki Yeri*, doktora tezi, 2018, İstanbul Üniversitesi SBE.
- AYÇİÇEĞİ, Bünyamin, "Klasik Türk Edebiyatı'nda Şerh Geleneği ve La'li-Zâde Abdülbâki (Ö. 1746)'nin "Mesleki'l-Uşşâk" Kasidesini Şerhi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, VII/32 (2014), s. 26-37.
- BELGE, Murat, *Sanat ve Edebiyat Yazıları*, İstanbul 2009.
- BİLGİN, Orhan, "Yazma", *DİA*, İstanbul 2013, XLIII, 369-373.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Nâbî Divânı*, I-II, İstanbul 1997.
- BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, II/2. İstanbul 1338 [1922].
- BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri* (haz. M.A.Yekta Saraç), I-II, Ankara 2016.
- BÜKE, Himmet, *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Dil Yادığıarı: Ferheng-Nâme (Hoca Mesud) -Kilisli Rifat ve Veled Çelebi Neşrinden- Giriş-Metin-İnceleme-Dizin*, Ankara 2020.
- BÜYÜKER, Nilgün, *16. Yüzyıl Şairlerinden Rumelili Zaîfî ve Manzum Bûstân Tercümesi: Kitâb-ı Bâğ-ı Behişt (Metin-Nesre Çeviri-İnceleme)*, doktora tezi, 2017, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- CELÂLUDDİN ES-SÜYÛTÎ, *Cem'u'l-Cevâmî* (thk. Muhtar İbrahim el-Hâic vd.), VI, Kahire 1426/2005.
- , *ed-Dürerü'l-müntesire fi'l-ehâdisi'l-müştehire* (thk. Muhammed b. Lutfi es-Sabbâğ), Riyad 1988.
- , *el-Fethu'l-kebir fi zammî'z-ziyâdeti ile'l-Câmi'i's-sağîr* (thk. Yûsuf en-Nebhânî), II, Beyrut 1423/2003.
- , *el-İklîl fi'stinbâti'tenzil* (thk. Seyfeddin Abdülkâdir el-Kâtib), Beyrut 1981.
- , *Ukûdü'z-zeberced'alâ Müsnedi'l-İmâm Ahmed* (nşr. Selmân el-Kuzât), II, Beyrut 1414/1994.
- , *ez-Ziyâdat ale'l-Mevzûât: Zeylül-Leâli'l-masnûa* (thk. Râmîz Hâlid Hâc Hasan), I, Riyad 1431/2010.
- ÇELİK, Ahmet, *Tanzimat'tan Günümüze Türkiye'de Farsça Öğretimi*, doktora tezi, 2005, İstanbul Üniversitesi SBE.
- CENGİZ, Halil Erdoğan,-EREN, Gönül Hatay, *Rahmî-i Harputî Divanı*, Ankara 1996.
- ÇİÇEKLER, Mustafa, "Sa'dî-i Şîrâzî", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 405-407.
- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 2013.
- Divân-ı Fitnat*, İstanbul: Tasvîr-i Efkâr Matbaası, 1286/1869.
- Divân-ı Rahmî-i Harputî*, Ma'mûretü'l-aziz: Vilâyet Matbaası, 1303.
- DOĞAN, D. Mehmet, *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, I-II, Ankara 2020.
- DOĞAN, Muhammet Nur, *Eski Şiirin Bahçesinde*, İstanbul 2009.

- EBÛ ABDİLLÂH FAHRÜDDİN MUHAMMED B. ÖMER B. HÜSEYN ER-RÂZÎ ET-TABERİSTÂNÎ, *Mefâtihu'l-gayb: et-Tefsîrî'l-kebir*, VII, Beyrut 1999.
- EBÛ ABDİLLÂH MUHAMMED B. AHMED EL-ENSÂRÎ EL-KURTUBÎ, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân* (thk. Ahmed el-Berdûnî-İbrahim el-İtfiyyîs), VII, Kahire 1964.
- EBÛ ABDİLLÂH MUHAMMED B. İSMÂİL EL-BUHÂRÎ, *Sahîhu'l-Buhârî*, I-IX, Bulak 1311.
- EBÛ ABDİLLÂH MUHAMMED B. SELÂME B. CA'FER EL-KUDÂÎ, *Müsnedü's-Şihâb* (thk.Hamdî bin Abdülmeccid es-Selefi), I, Beyrut 1407/1986.
- EBÛ ABDİRRAHMÂN ES-SÜLEMÎ, *Tabakâtü's-süfiyye* (thk. Mustafa Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1419/1998.
- , *İlk Zâhid ve Süfîler Tabakâtü's-Süfiyye* (çev. Abdurrezzak Tek), Bursa 2018.
- EBÛ DÂVÛD SÜLEYMÂN B. EL-EŞ'AS B. İSHÂK ES-SİCİSTÂNÎ, *Sünen-i Ebî Davud* (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), I-IV, Beyrut [t.y.].
- EBÛ HÂMİD FERİDÜDDİN MUHAMMED B. EBÎ BEKR İBRÂHİM-İ NİSÂBÛRÎ ATTÂR, *Pend-i Attâr*, İstanbul: Dârü't-Tibâati'l-Âmire, 1883.
- EBÛ HÂMİD MUHAMMED B. MUHAMMED EL-GAZZÂLÎ ET-TÛSÎ, *İhyâ'ulûmi'd-dîn*, I-IV, Beyrut 1403/1982.
- EBÛ İSÂ MUHAMMED B. İSÂ B. SEVRE ET-TİRMİZÎ, *el-Câmi'u'l-kebir: Sünenü't-Tirmizî* (thk. Beşşâr Avvad Ma'rûf), I-VI, Beyrut 1996.
- EBÛ MANSÛR ABDÛLMELİK B. MUHAMMED B. İSMÂİL ES-SEÂLİBÎ, *el-İcâz ve'l-i'câz*, Kahire [t.y.].
- EBÛ MUHAMMED ABDÛSSELÂM B. MEŞÎŞ, *el-İlhâmâtü'l-seniyye fi Şurûhi'l-vazîfeti'l-Şâzeliyye* (thk. Asım İbrahim el-Keyyali), Beyrut 2016.
- EBÛ NUAYM AHMED B. ABDİLLÂH B. İSHÂK EL-İSBEHÂNÎ, *Hilyetü'l-evliyâ' ve tabakâtü'l-asfiyâ*, VIII, [Kahire]: Matbaatü's-saade, 1399/ 1979.
- , *Ma'rifetü's-sahâbe* (thk. Âdil bin Yûsuf el-Azzazî), VIII, Riyad 1419/1998.
- EBÛ'L-FAZL AHMED B. MUHAMMED B. AHMED B. İBRÂHİM EL-MEYDÂNÎ EN-NİSÂBÛRÎ, *Mecma'u'l-emsâl* (thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid), II, Beyrut [t.y.].
- EBÛ'L-HASEN NÛRÜDDİN ALÎ B. SULTÂN MUHAMMED EL-HEREVÎ EL-KÂRÎ, *Şerhu's-şifâ*, I, Beyrut 1461.
- EBÛ'L-HAYR ŞEMSÜDDİN MUHAMMED B. ABDİRRAHMÂN B. MUHAMMED ES-SEHÂVÎ, *el-Makâsîdü'l-hasene fi beyâni kesîrin mine'l-ehâdisi'l-müştehire 'ale'l-elsine* (thk. Muhammed Osman el-Huşt), Beyrut 1405/1985.
- EBÛ'L-KÂSİM EL-HASEN B. MUHAMMED B. HABÎB EN-NİSÂBÛRÎ, *Ukalâ'ü'l-mecânîn* (thk. Muhammed Saîd Besyûnî Zağlûl), Beyrut 1405/1985.

- EBÛ'L-KÂSİM HÛSEYN B. MUHAMMED B. EL-MUFADDAL ER-RÂĞİB EL-İSFAHÂNÎ, *Muhâdarâtü'l-üdebâ' ve muhâverâtü's-şu'arâ' ve'l-bülegâ'*, II, Beyrut 1460.
- EMİNÜDDEVLE MUHAMMED B. MUHAMMED B. HİBETULLAH ET-TRABLUSÎ, *el-Mecmû'ul-leffîf*, Beyrut 1425.
- ERKAN, Mustafa- ÖZKAN; Mustafa, "Hoca Mesud", *DİA*, İstanbul 1998, XVIII, 189-191.
- ERSOY, Mehmet Âkif, *Kur'ân-ı Kerîm'den Âyetler*, İstanbul 1976.
- Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII Metin neşri: problemler, tespitler, öneriler* (haz. Hatice Aynur vd.), İstanbul 2017.
- FAZLIOĞLU, Şükran, "Ta'lim ile İrşâd arasında: Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın medrese ders müfredatı", *Dîvân İlmi Araştırmalar*, sy. 18 (2005/1), s. 115-173.
- GACEK, Adam, *Arapça Elyazmaları İçin Rehber*, İstanbul 2020.
- GÖKYAY, Orhan Şaik, "Burhân-ı Kâtî" [Burhân-ı Kâtî Tercümesi], *DİA*, İstanbul 1992, VI, 433-434.
- GÜLEÇ, İsmail, "Gelibolulu Musluhiddin Sürûri, Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve *Bahrü'l-Ma'ârif* İsimli Eseri", *Osmanlı Araştırmaları XXI*, İstanbul 2001, s. 211-236.
- , "Sürûri", *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 170-172.
- , "Dağılmış İncileri Toplamaya Yardım Etmek: Şerh Tasnifi Meselesine Küçük Bir Katkı", *III. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof.Dr. Cem Dilçin Adına)*, 13 Şubat 2009 Kayseri, Kayseri 2011, s.174-193.
- , "Klasik Türk Edebiyatı Metinleri Nasıl Şerh Edilmeli", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XLII/ 1 (İstanbul 2010), s. 83-111.
- , "Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin tamamına yapılan Türkçe Şerhler", *İlmi Araştırmalar Dil ve Edebiyat İncelemeleri*, sy. 22 (Güz 2006), s.135-154.
- HÂCE ŞEMSEDDİN MUHAMMED HÂFİZ ŞÎRÂZÎ, *Dîvân* (nşr. Muhammed Kazvinî- Kâsım Gani), Tahran 1325.
- HÂZİM, "Bostân-ı Sa'dî'den Nazmen Tercüme: Nesr, Şâhin", *Hamiyyet*, nr. 2 (1 Mayıs 1302), Şirket-i Mürettebiye Matbaası, s. 11.
- HACI SÂLİHZÂDE HALİL HÂCİBÎ, *Şerh-i Mütûn-ı Selâse* (haz. Özgür Kıyçak-M. Yasin Başçetin), Ankara 2021.
- İMAM AHMED BİN HANBEL, *Müsned-i İmam Ahmed bin Hanbel* (thk. Şuayb el-Arnâut), Beyrut 1421/2001.
- İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, I-IV, İstanbul, 1969-1970.
- İPEKTEN, Halûk, *Karamanlı Nizâmî: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı*, Ankara 1974.
- KABLÂNDER, Nesibe, *Sarı Abdullah Efendi'nin Cevâhîr-i Bevâhîr-i Mesnevî'si*, II. Cilt (İnceleme-Metin), doktora tezi, 2021, İstanbul Üniversitesi SBE.
- KALPAKLI, Mehmet, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, İstanbul 1999.

- KANAR, Mehmet, *Kanar Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul 2016.
- KARA, İsmail, *İlim Bilmez Tarih Hatırlamaz: Şerh ve Haşiye Meselesine Dair Birkaç Not*, İstanbul 2021.
- KARAIŞMAİLOĞLU, Adnan, "Bostân", *DİA*, İstanbul 1992, VI, 307.
- KARATAŞ, Ahmet, "Yeni Bilgiler Işığında Harputlu Şâir Rahmî Efendi Sâre Hatun (Sarahatun) Camii'nin Yeniden İnşasına Yazdığı Kaside", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)*, VII/13 (Mart 2020), s. 51-86.
- , "Harputlu Şâir Rahmî Efendi'nin Neşredilen Divânında Bulunmayan Bazı Şiirleri", *Şarkiyat Mecmuası -Journal of Oriental Studies* 36 (2020), s. 1-42.
- , *İbnülemin ile Harputlu Müderris-Müftü Kemâleddin Efendi'nin Mektuplaşmaları*, Ankara 2021.
- KARTAL, Ahmet, "Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Bostan* İsimli Eserinin Türkçe Tercüme ve Şerhleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, sy. 5 (2001), s. 99-120.
- KARTALIOĞLU, Yavuz, *Stambol'dan İstanbul'a: Osmanlı Türkçesi Telaffuz Kayıtları (1533-1921 Arası Latin Harfli Metinlerin Verilerine Göre)*, Ankara 2022.
- KASKA, Çetin, "Sa'dî-i Şîrâzî ve Salgurlular", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Bahattin Ögel Sayısı)*, IV/1 (2019), s. 323-344.
- KÂTİP ÇELEBÎ, *Keşfü'z-Zumûn An Esâmî'l-Kütübi Ve'l-Fimûn* (çev. Rüştü Balcı), İstanbul 2007.
- KATOUZIAN, Homa, *Sâdi: Hayatın, Aşkın ve Tutkunun Şairi*, İstanbul 2020.
- KAVAZ, İbrahim-ONUR, M.Naci, *Harputlu Rahmî Divânı*, Ankara 1996.
- KAYA, Mahmut, *İslâmî Edebiyatta Şaheserler*, İstanbul 2018.
- KEMÂLEDDİN MESÛD HUCENDÎ, *Dîvân* (tsh. Aziz Devletâbâdi), Tebriz 1958.
- KILIÇ, Atabey, "Geleneksel Şerh ve Modern Metin İncelemelerine Eleştirel Bir Bakış: Metodlar, Çalışmalar, Beklentiler", *III. Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. Cem Dilçin Adına)* 13 Şubat 2009 Kayseri, Kayseri 2011, s. 239-246.
- , "Dağılmış İncileri Toplamak: Şerh Tasnifi Denemesi", *Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Anısına I. Uluslararası Klasik Türk Edebiyatı Sempozyumu (12-13 Nisan 2007)*, s. 363-369.
- , "Klasik Türk Edebiyatında Şerh Geleneğine Dâir Notlar", *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, II/2 (2018), s. 136-149.
- KORTANTAMER, Tunca, "Teori Zemininde Metin Şerhi Meselesi", *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 8 (İzmir 1994), s. 1-10.
- Kur'ân-ı Kerîm Açıklamalı Meâli* (haz. Hayrettin Karaman vd.), Ankara 2009.
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Divânı Tenkitli Basım*, Ankara 1994.
- Ma'mûretü'l-azîz*, nr. 130 (12 Şabân 1303/16 Mayıs 1886), Ma'mûretü'l-azîz: Vilâyet Matbaası.

- MEHMED RAHMÎ BİN AHMED, *Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân*, Ankara: Milli Kütüphane, 06 Mil Yz A 6178.
- MEHMET İZZET PAŞA, *Gonca-i Bostân*, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, 34 Ae Manzum 1203.
- MEMİŞOĞLU, Fikret, “Rahmi Hoca”, *Yeni Fırat Aylık Sanat-Fikir Dergisi*, sy.12 (Haziran 1963), s. 9-12.
- , “Rahmi Hoca”, *Yeni Fırat Aylık Sanat-Fikir Dergisi*, sy. 13 (Temmuz 1963), s. 18-21.
- MENGİ, Mine, *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara 2000.
- MERMER, Kenan, *Klasik Şerh Geleneğinde Üslup- Kasıde-i Bürde Örneği*, İstanbul 2020.
- METİN, Mutlu, *Şem’î Mustafa Efendi’nin Şerh-i Bostan’ı (traskripsiyonlu metin) [200b-321a]*, yüksek lisans tezi, 2014, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE.
- MUHAMMED BİN AYDEMİR EL-MUSTA‘SİMÎ, *ed-Dürrü’l-ferîd ve Beytü’l-kasîd* (thk. Kâmil Selman el-Cebûri), X, Beyrut 1436/2015.
- MUHAMMED B. MUHAMMED B. SÜLEYMÂN ER-RÜDÂNÎ, *Cem’u’l-fevâ’id min Câmi’i’l-’uşûl ve Mecma’i’z-zevâ’id* (nşr. Ebû Ali Süleyman b. Dürey’), I, Beyrut 1998.
- MÜTERCİM ÂSİM EFENDİ, *Burhân-ı Katı* (haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs), İstanbul 2009.
- , *el-Okyânüsü’l-Basîf fi Tercemeti’l-Kâmüsü’l-Muhîr Kâmüsü’l-Muhîr Tercümesi* (haz. Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi), I-VI, İstanbul 2013.
- NİZÂMÎ-İ GENCEVÎ, *Külliyât-ı Hamse-i Nizâmî (Hüsrev ü Şîrin)*, Tahran 1987.
- NİZÂMÜDDİN HASEN B. MUHAMMED B. HÜSEYN EL-A REC EN-NİSÂBÜRÎ, *Garâibü’l-kur’ân ve regâibü’l-furkân* (thk. Zekeriyâ Umeyrât), IV, Beyrut 1416.
- NUREDDİN ABDURRAHMÂN B. AHMED CÂMÎ, *Divân-ı Câmî* (tsh. A’ İlâhan Efsahzâd), I-II, Tahran 1378/1999.
- ODABAŞI, Mıhrıcan, *Tuhfe-i Nâilî ve Muhteve 1. Cilt S.234-467*, yüksek lisans tezi, 2009, Cumhuriyet Üniversitesi SBE.
- ONUR, M. Naci, “Harputlu İki Şair: Hayri ve Rahmi”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, sy. 56 (Ekim 1988), s. 144-153.
- ÖZKAN, Mustafa, “Osmanlı Türkçesi”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIII, 483-485.
- ÖZTÜRK, Şeyda, “Şem’î”, *DİA*, İstanbul 2010, XXXVIII, 503-504.
- , *Şem’î Efendi ve Mesnevî Şerhi*, İstanbul 2011.
- RABBÂNÎ, Asgar Hâmid, *Ferheng-i Sa’dî*, Tahran [t.y.].
- RADIYYÜDDİN HASEN B. MUHAMMED B. HASEN ES-SAGÂNÎ, *el-Mevzû’ât* (thk. Necm Abdurrahman Halef), Dımaşk 1405.
- SADÎ, *Bostan* (çev. Hikmet İlaydın), İstanbul 1988.

- SA’DÎ, *Külliyât-ı Sa’dî* (thk. Muhammed Ali Furuği), Tahran 1394 [2015].
- SALMANÎ, Milad, *Sarı Abdullah Efendi’nin Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî’si, I. Cilt (İnceleme-Metin)*, doktora tezi, 2020, İstanbul Üniversitesi SBE.
- SARAÇ, M. A. Yekta, “Şerhler”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İzmir 2019, II, 120-132.
- SELÇUK, Bahir, “Harputlu Rahmi’nin Esbiyenâmesi Üzerine”, *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, I/2 (2014), s. 1-21.
- , “Rahmi, Harputlu Hoca Rahmi Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rahmi-harputlu-hoca-rahmi-efendi>. Erişim Tarihi 17 Mayıs 2022.
- SEVİNDİK, Hakan, *Türk Edebiyatında Bostan ve Abdi’nin Manzum Bostan Tercümesi (İnceleme-Metin)*, doktora tezi, 2014, Selçuk Üniversitesi SBE.
- STEINGASS, Francis, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Londra 1963.
- SUNGUROĞLU, İshak, *Harput Yollarında*, I-IV, İstanbul 1958-1968.
- SÜDÎ-İ BOSNEVÎ, *Şerh-i Bostân*, İstanbul: Matbaa-ı Âmire, 1288, I-II.
- SÜRÜRÎ, *Şerh-i Bostan*, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Koleksiyonu, 2680.
- ŞEM’Î ŞEM’ULLÂH, *Şerh-i Bostân*, Ankara: Milli Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3730.
- ŞEYH SA’DÎ, *Hikemiyât-ı İslâmiyye* (müt. Şeyh Vasfî), İstanbul: Şirket-i Müretbiye Matbaası, 1304, s. 35-64.
- ŞEYH SÂDÎ-İ ŞİRAZÎ, *Bostan-Gülistan* (çev. Kilisli Rifat Bilge), İstanbul 1980.
- ŞİNÂSİ-EBÜZZİYÂ, *Durub-ı Emsâl-i Osmanîyye*, Kostantiniyye: Matbaa-ı Ebüzziyâ, 1302.
- ŞU’URÎ HASAN EFENDİ, *Lisânu’l-Acem Ferheng-i Şu’urî* (haz. Ozan Yılmaz), I-III, İstanbul 2019.
- TAHİRÜ’L-MEVLEVÎ, *Şeyh Sa’dî’nin Bir Sergüzeşti*, İstanbul 1327.
- TAK, Ekrem-AYDIN, Bilgin, “XVII. Yüzyılda İstanbul Medreselerinde Okutulan Kitaplar (Tereke Kayıtları Üzerine Bir Değerlendirme)”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, sy. 19 (2019), s. 183-236.
- TARLAN, Ali Nihat, *Ahmed Paşa Divanı*, Ankara 1992.
- , *Necatî Beg Divanı*, Ankara 1992.
- , *Metinler Şerhi’ne Dair*, İstanbul 1937.
- “Tetkikler: Harput Şairleri (Harputlu Rahmi)”, *Altan*, sy. 39-40-41-42 (1938), s. 39-40.
- TIETZE, Andreas, *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati*, I-VIII, Ankara 2021.
- TIZLAK, Fahrettin, *398 Numaralı Harput Şer’iyye Sicili M. 1814/1815-1839 (H. 1230-1255)*, yüksek lisans tezi, 1987, Fırat Üniversitesi SBE.
- TOSUN, Necdet, “Osmanlı Döneminde Farsçadan Türkçeye Tercüme Edilen Bazı Mühim Tasavvufi Eserler”, *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, sy. 20 (Güz 2019), s. 229-266.

- VANKULU MEHMED, Vankulu Lügati (haz. Mustafa Koç-Eyyüp Tanrıverdi), I-II, İstanbul 2014.
- VERİM, Hidayet, Şem'î Mustafa Efendi'nin Şerh-i Bostan'ı (traskripsiyonlu metin) [1b-200b], yüksek lisans tezi, 2014, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE.
- YAHYÂ B. SELLÂM BİN EBÎ SA'LEBE ET-TEYMÎ, *Tefsîru Yahyâ b. Sellâm* (nşr. Hind Şelebî), II, Beyrut 1425/2004.
- YAZAR, Sadık, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Gelenegi*, doktora tezi, 2011, İstanbul Üniversitesi SBE.
- YILDIRIM, Nimet, *Sa'dî-yi Şirazi Divanı*, İstanbul 2022.
- YILMAZ, Ozan, "Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/9 (2007), s. 271-304.
- , *Gülistan Şerhi (Sûdî-i Bosnevi)*, İstanbul 2012.
- , "Şârihin Kütüphanesinden: Bosnalı Ahmed Sûdî'nin Gülistan Şerhinde Kullandığı Kaynaklar", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (ESTAD)*, I/1 (Ağustos 2018), s. 187-202.
- YORULMAZ, Hüseyin, *Koca Râgıb Paşa Divânı*, yüksek lisans tezi, 1989, İstanbul Üniversitesi SBE.

TUHFE-İ DOSTÂN ŞERH-İ BOSTÂN

(BOSTAN ŞERHİ)

Sa'dî-i Şîrâzî'nin 1257 yılında tamamladığı *Bostan* adlı mesnevisi yazıldığı günden bu yana hâlâ okunan meşhur doğu klasiklerinden biridir. İslam coğrafyasının dört bir köşesine yayılan *Bostan* öyle teveccüh görmüştür ki Osmanlı medrese müfredatına bile girmiştir. Zaman içerisinde etrafında bir tercüme ve şerh literatürü gelişen *Bostan*'ın tamamına yazılan Türkçe şerhlerden biri de Harputlu divân şairi Rahmî'ye aittir.

Yazdığı *Bostan* şerhini 1844 yılında tamamlayan Rahmî, eserini dostlarına armağan ederek *Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân* olarak isimlendirmiştir. Bilinmeyen bir sebepten ötürü Rahmî'nin bastıramadığı bu eser biyografik kaynaklarda sadece *Bostan* şerhi olarak zikredilmiştir.

Harputlu Rahmî, Farsça öğretimi ve ahlak terbiyesinde okutulan *Bostan*'ın marifet ve hikmet boyutunu açıklamaya gayret etmiş, şerhini didaktik bir üslupla kaleme almıştır. Farsçaya vukufiyeti, ilmî ve edebî kemali eserinde nümâyan olan Rahmî'nin *Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân*'ı edebî şerh geleneğine eklemlenen son halkalardan biridir. Uzun yıllar gözlerden uzak kalmış *Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân*'ın ilmî neşri olan elinizdeki kitap *Bostan* ve etrafında gelişen literatüre yeni katkılar sağlayacaktır.

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Çağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-8371-92-5

